

ՆԵԼԼԻ ԱՇՐԱՖՅԱԼ

ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի
ինստիտուտի հայցորդ

ՏՈՒԺՈՂԻ ՇԵՏ ՀԱՇՏՎԵԼՈՒ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԻՅ՝ ԱՉԱՏԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐՆ ՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Ընդունված է քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքերը բաժանել ընդհանուրի և առանձնահատուկի: Ընդհանուրն այն հիմքերն են, որոնք կիրառելի են քրեական պատասխանատվությունից ազատելու բոլոր տեսակների դեպքում: Ըստ էության, դրանք այն հանգամանքներն են, որոնք ընկած են քրեական պատասխանատվությունից ազատելուն վերաբերող բոլոր նորմերի հիմքում: Ընդհանուր հիմքերն են եղել դրանք ընդունելու և քրեական օրենսդրության համակարգ ներմուծելու պատճառը: Այդ հիմքերը երկուսն են՝ մարդասիրությունը և քրեական պատժի չարությունը: Մարդասիրությունը ելնում է այն իրողությունից, որ մարդն իր իրավունքներով, ազատություններով ու շահերով վեր է ամեն ինչից: Նա պետք է գտնվի քրեական դատավարության կենտրոնում, այլ ոչ թե միջոց լինի քրեական դատավարությունում: Տվյալ դեպքում մարդասիրությունը սոցիալական զարգացման՝ համապետական շահերի արտահայտություն է, որը համապատասխանում է համաշխարհային միտումներին: Այսօր քաղաքակիրթ հասարակության և պետության ցուցիչ է մարդասիրությունը, դրա իրացումը պետական ապարատի այդ թվում և իրավապահ մարմինների և արդարադատության մարմինների գործունեության ընթացքում: Քրեական պատժի տնտեսելը ենթադրում է, որ այն չափից դուրս շատ կիրառելը հանգեցնում է ավելորդ նյութական ծախսերի, որոնք կարող են լինել չարարացված: Դրանց արդարացված չլինելը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ չափից շատ պատժ կիրառելը հանգեցնում է ակնկալվածի՝ միանգամայն հակառակ արդյունքին: Այսպես, ակներև է, որ եթե պատժն իր խստությամբ

գերազանցում է կատարված հանցագործության հետևանքները, ապա դա կանխարգելիչ արդյունքի փոխարեն կարող է ավելի չարացնել այն անձին, որի նկատմամբ կիրառվում է հարկադրանքը: Դրանից զատ, պետությունը կկրի տնտեսական մեծ կորուստներ ինչպես նման ճնշումների, այնպես էլ նոր հանցագործությունների բացահայտման և քննության վրա կատարվող ծախսերի պատճառով, որոնք այդ հանցագործությունների անարդյունավետ կանխարգելման հետևանք են:

Գոյություն ունեն նաև քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հատուկ հիմքեր: Դրանք հատուկ են, որովհետև բնութագրում են քրեական պատասխանատվությունից ազատելու կոնկրետ տեսակ: Հատուկ հիմքերը միանգամայն որոշակի հանգամանքներ են, որոնց առկայությունը հնարավորություն է տալիս ազատելու հանցանք գործած անձին քրեական պատասխանատվությունից: Այսպես, ինչպես արդեն նշվել է, համաձայն ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի՝ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքերն են պարճառված վնասը հատուցելը կամ այլ կերպ հարթելը: Միայն այս հիմքերի առկայությունն է թույլ տալիս քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը քննել ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի շրջանակում: Այսինքն, հատուկ որակվողն այն հիմքերն են, որոնք նշված են քրեական օրենքի համապատասխան նորմում, որոնց առկայությունը թույլ է տալիս լուծել հանցանք գործած համապատասխան անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը: Քրեական պատասխանատվությունից ազատելու առնչությամբ «հիմք» հասկացությունից բացի, օգտագործվում է նաև «պայման» հասկացությունը: Այսինքն,

1. Տե՛ս Соловьева Н. А., Шинкарук В. М. Примирительные процедуры как условие освобождения от уголовной ответственности в отечественном законодательстве // Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики: Материалы IV Международной научно-практической интернет-конференции, Россия, г. Волгоград, 23 мая 2013 г. - Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2013, էջ 274-280:

● ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ № 117 2020

բացի հիմքից, ենթադրվում է, որ համապատասխան հանգամանքների առկայությունը կարող է հանգեցնել քրեական պատասխանատվությունից ազատման միայն այն դեպքում, երբ առկա լինեն դրա համար համապատասխան պայմաններ: Քրեական պատասխանատվությունից ազատելու համար, ըստ ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի, նման պայման է կատարված հանցագործության՝ *ոչ մեծ ծանրության լինելը*: Եթե առկա չլինի այս պայմանը, ապա համապատասխանաբար ազատում չի կարող լինել: Ընդ որում, հարկ է նշել նաև, որ հիմքերը պայմաններից տարանջատելը բավականին հարաբերական է, ուստի այս դեպքում միակարծություն չկա՝ առավել ևս, երբ գործնականում ինչպես *հիմքի բացակայությունը*, այնպես էլ համապատասխան *պայմանի բացակայությունը* հանգեցնում է համապատասխան նորմի՝ տվյալ դեպքում ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի նորմի կիրառման անհնարինությունը: Այդուհանդերձ, թերևս ավելի ճիշտ կլինի, որ *հանցագործության տեսակը* համարվի պայման, քանի որ միայն ոչ մեծ ծանրության հանցագործության դեպքում իրավաբանական նշանակություն կարող են ունենալ վերոնշյալ հիմքերը՝ *հաշտեցումը, պարճառված վնասը հատուցելը կամ այլ կերպ հարթելը*²: Ընդ որում, միանգամայն ակնհայտ է փոխկապվածությունը քրեական պատասխանատվությունից ազատելու նշյալ հիմքերի և պայմանի միջև: Այդ հիմքերը իրավաբանական փաստի ուժ կունենան միայն վերոնշյալ պայմանի առկայության դեպքում: Թեև պետք է նշել նաև, որ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու պայմանները չեն համապատասխանում այն խնդրի ավանդական ընկալմանը, թե ինչ իմաստով է օգտագործվում «պայման» եզրույթը³: Այսպես, այդ եզրույթը, որպես կանոն, կիրառվում է այն հանգամանքների վերաբերյալ, որոնք առանցքային չեն, բայց որոնք նպաստում են այն հանգամանքները իրացնելուն, որոնք հիմք են դարձել համապատասխան որոշում ընդունելու

լու համար⁴: Այս առումով հանգամանքները, որոնք կազմում են պայմաններ, ի հայտ են գալիս հիմքեր կազմող հանգամանքներից ավելի ուշ: Իսկ ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու պարագայում պայմանները փաստացի նախորդում են այն հանգամանքների առաջացմանը, որոնք հիմք են դառնում՝ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու համար:

Իսկ ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու համար հիմքերը ոչ թե պարզապես միանգամայն որոշակի գործողություններ են, որոնցում մասնակիցներն օժտված են իրավունքներով և դրանց համապատասխանող պարտականություններով, այլ իրավաբանական փաստ են, քանի որ դրանցից է կախված՝ կլինեն, թե՞ ոչ որոշակի ակնկալվող հետևանքներ: Այսպես, հաշտեցումը իրավաբանական փաստ է, որը գոյացել է կողմերի միանգամայն որոշակի գործողությունների արդյունքում և ազդում է քրեական պատասխանատվությունից ազատելու վրա⁵: Ընդ որում, ինչպես երևում է ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածից, նշյալ ակտը հիմնականն է, քանի որ այն առկա է ոչ միայն տվյալ հոդվածի դիսպոզիցիայում, այլև դրա անվանման մեջ: Դրա առաջնայնությունը պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ մյուս հիմքը, ըստ էության, օժանդակ բնույթի է: Չէ՞ որ միանգամայն պարզ է, որ պատճառված վնասը հատուցելն ու հարթելը իրականացվում են հանուն հաշտեցման: Թեև դրանք պետք է հաշվի առնվեն կողմերի հաշտեցման հետ մեկտեղ: Ակնհայտ է, որ օրենսդիրը, սահմանելով գլխավոր հիմքը, գլխավոր իրավաբանական փաստը, որի հետ կապում է քրեական պատասխանատվությունից ազատելը, ձգտում է նաև վերահսկել հաշտության հասնելու ընթացքը: Նա ուզում է, որ հաշտեցումը լինի ոչ ձևական, ոչ միայն խոսքերով, այլև իրական, հանցանք գործած անձի ինքնավերափոխման աշխատանքի արդյունքով: Ուստի, այնպիսի

2. Տե՛ս **Мокроусов О. В.** Условия освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим // Современное состояние и проблемы уголовного и уголовно-процессуального права, юридической психологии. Секция «Уголовное право»: материалы Международной научно-практической конференции, Россия, г. Волгоград, 13-14 декабря 2012 г. Волгоград. Изд-во ВолГУ. 2012, էջ 256-259:
 3. Տե՛ս **Сидоренко Э.** Условия освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим // Уголовное право. - М.: АНО «Юридические программы», 2011, № 3, էջ 49-57:
 4. Տե՛ս **Калугин А. Г.** К вопросу об условиях освобождения от уголовной ответственности // Актуальные проблемы борьбы с преступлениями и иными правонарушениями. Материалы Третьей международной научно-практической конференции, 14 апреля 2005 г. - Барнаул: Изд-во Барнаул. юрид. ин-та МВД России, 2005, էջ 62:
 5. Տե՛ս **Бриллиантов А. В.** Примирение с потерпевшим как основание освобождения от уголовной ответственности // Российский криминологический взгляд. - М.: ООО «Российский криминологический взгляд», 2014, № 1, էջ 309-316:

գործողությունները, որոնցից են պատճառված վնասը հատուցելը և այլ կերպ հարթելը, դիտարկվում են որպես օբյեկտիվ աշխարհում այն հոգեկան աշխատանքի արտացոլումը, որը կատարում է նման անձը: Այդպիսի գործողությունները համարվում են վերոնշյալ անձի՝ ուղղվելու արտահայտություն: Ընդ որում, անկասկած է, որ պատճառված վնասը հատուցելն ու հարթելը ոչ միայն գործողություններ են, այլև միանգամայն որոշակի արդյունք, ինչը իրավաբանական փաստ է, որն ազդում է նշյալ անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու մասին որոշում ընդունելու վրա: ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի համաձայն՝ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքերը դասելով իրավաբանական փաստերի շարքը՝ հարկ է նշել, որ դրանք իրավաբանական փաստ են համարվում ոչ թե որպես կատարված գործողությունների համակարգ, այլ որպես իրավիճակ, որն առաջացել է նշյալ գործողությունները կատարելու հետևանքով: Այսինքն, կարևորը ձեռք բերված արդյունքն է՝ հաշտեցումը և պատճառված վնասը հատուցելը կամ այլ կերպ հարթելը: Հենց այդ արդյունքը, որը դրսևորվում է փոփոխված իրադրությունում, դառնում է այն իրավաբանական փաստը, որը հաշվի է առնվում, ուստի և ազդում է ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի ուժով քրեական պատասխանատվությունից ազատում կիրառելու վրա: Ուշագրավ է, որ Ռուսաստանի քրեական օրենսդրությունում հաշտեցումը դիտարկվում է որպես տեղի ունեցած փոփոխությունների մի ամբողջ համակարգ, որը պետք է հանգեցնի միանգամայն որոշակի հետևանքների՝ քրեական պատասխանատվությունից ազատում կիրառելու մասին հարցի լուծմանը: ՌԴ գերագույն դատարանի պլենումի՝ 27.06.2013 № 19 որոշմամբ՝ «Դատարանների կողմից քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքերն ու կարգը կանոնակարգող օրենսդրության կիրառումը» պարզաբանում է, որ հաշտեցման կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը լուծելիս անհրաժեշտ է նկատի ունենալ «տուժողի ազատ կամահայտնությունը, հանցանք գործած անձի՝ հասարակական վտանգավորության աստիճանի փոփոխությունը տուժողի հետ հաշտվելուց և վնասը հարթելուց հետո, հանցավորի անձնավորությունը, պատիժը մեղմող և ծանրացնող հանգամանքները»: Այս ամենից բխում է, որ հաշտեցումը ոչ միայն հիմք է, այլև միանգամայն որոշակի իրավաբանական փաստ, որի արտահայտությունը հետքրեական իրադրության փոփոխու-

թյուն է, ինչը վկայում է, որ հասարակության և կոնկրետ անձանց համար վտանգը վերացել է: Դա արտացոլում է նաև Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսդրությունում հաշտեցման հիմքերի էությունը:

Այս առումով հարց է ծագում, թե որպես ինչ պետք է դիտարկել ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի կիրառման՝ վերոնշյալ հիմքը: Կարելի է այն դիտարկել իբրև իրավաբանական փաստ, թե՛ դա բոլորովին այլ բան է: Ըստ ամենայնի, հանցագործության այն տեսակը, որի նկատմամբ կարելի է կիրառել քրեական պատասխանատվությունից ազատում, հնարավոր չէ դիտարկել որպես իրավաբանական փաստ: Դա համապատասխան քրեական գործի՝ որակական ցուցիչ է, որի նկատմամբ համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում հնարավոր է կիրառել քրեական պատասխանատվությունից ազատում: Վերոնշյալ պայմանը որոշարկում է այն քրեական գործերի չափորոշիչները, որոնց նկատմամբ կարելի է կիրառել քրեական պատասխանատվությունից ազատում: Այն հստակեցնում է սահմանները, որոնց շրջանակներում կարող է կիրառվել ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածով նախատեսված քրեական պատասխանատվությունից ազատելը: Խնդրո առարկան չի կարելի դիտարկել որպես իրավաբանական փաստ, քանի որ այստեղ նշված չէ այն որոշակի իրադրությունը, որի հետ քրեական օրենսդրությունը կապում է իրավական հետևանքների առաջացումը քրեական պատասխանատվությունից ազատելու տեսքով: Նշյալ պայմանը իրավաբանական չափորոշիչ է քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցում՝ ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածով հիմքերի կիրառման սահմանների առումով: Նշանակալին այստեղ այն է, որ նշյալ պայմանը հստակեցնում է սահմանները, որոնցում կարող են կիրառվել քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքերը. այսինքն, դրանք կարող են կիրառվել միայն ոչ մեծ ծանրության հանցանք գործած անձանց նկատմամբ: Այստեղ տեղին է ուշադրություն դարձնել ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքի նախագծին, որի 87-րդ հոդվածը քրեական պատասխանատվությունից ազատում կիրառելու պայմաններ սահմանել է ոչ միայն ոչ մեծ ծանրության հանցագործություն կատարած անձանց համար, այլև միջին ծանրության հանցագործություն կատարած անձանց համար: Այսինքն, Նախագիծն ընդարձակել է քրեական պատասխանատվությունից ազատելու սահմանները, որոնցում կարելի էր կիրառել տուժողի հետ հաշտվելու կապակցու-

թյամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքերը: Նշյալ հանցագործությունների՝ հասարակական վտանգավորության աստիճանը լիովին կարող է թույլ տալ լուծել նման հանցագործությունների հետևվանքով առաջացած վիճելի հարցերը, այդ դեպքում վեճի կողմերն ինքնուրույն պետք է որոնեն փոխզիջումներ և վերականգնեն իրենց խախտված իրավունքները: Պետությունը պետք է ավելի շատ վստահի իր քաղաքացիներին կատարված հանցագործության հետևանքով խախտված արդարությունը վերականգնելու հարցում: Պետք է նշել, որ ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածում նախատեսվածը սահմանափակում է հաշտեցման ինստիտուտի կիրառման հանարավորությունները, տուժողի հետ հաշտվելու կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատվելու հիմքերը, միջին ծանրության հանցագործությունների դեպքում:

Առանձնահատուկ պետք է նշել, որ ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքի նախագծում բացի վերը նշված պայմանից, որի կատարման դեպքում կարող են կիրառվել քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքերը, նշում է ևս մեկը՝ հանցագործության առաջին անգամ կատարված լինելը: ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածում նման հիմք չկա: Կարծում ենք, որ Նախագծի հեղինակները ճիշտ կլինեն, եթե այս պայմանը ոչ մեծ ծանրության հանցագործություն կատարած անձանց նկատմամբ չկիրառեն: Միևնույն ժամանակ միջին ծանրության հանցագործություն կատարած անձանց դեպքում, կարծում ենք, որ նշված պայմանը պետք է որպես լրացուցիչ հանգամանք նշել՝ շեշտելով, որ այդ հանցագործությունը պետք է կատարված լինի առաջին անգամ: Դա կարևոր է տարբերակման համար, ըստ որի, անշուշտ, չի կարելի ստեղծել միանման պայմաններ ոչ մեծ և միջին ծանրության հանցագործություն կատարած անձանց համար: Առավել ևս, որ ակնհայտորեն կատարված հանցագործության՝ հասարակական վտանգավորության աստիճանը պետք է ազդի դրա կրկնելիության վրա որպես լրացուցիչ պայման, որը կիրառվում է քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը լուծելիս: Այդ առումով հարկավոր է փոփոխել ՀՀ ՔՕ-ի Նախագծի 78-րդ հոդվածը՝ սահմանելով, որ քրեական պատասխանատվությունից ազատում կարող է կիրառվել այն անձանց նկատմամբ, որոնք առաջին անգամ են կատարել միջին ծանրության հանցագործություն: Այդպիսի լրացումը լիովին կհամապատասխանի քրեական օրենսդրության հու-

մանիզացման սկզբունքին: Դրա հետ մեկտեղ կապահովվի տարբերակվածությունը քրեական պատասխանատվությունից ազատման հարցը լուծելու մոտեցման մեջ:

Պետք է ուշադրություն դարձնել նաև այն խնդրին, որ ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածում հիմքերի և նշյալ պայմանի առկայությունը քրեական պատասխանատվությունից ազատելու համար բնավ չի նշանակում համապատասխան որոշման պարտադիր լինելը: Հիմքերի և նշյալ պայմանի առկայությունը լոկ հնարավոր է դարձնում լուծել հանցագործություն կատարած անձին քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը: Տվյալ հարցը մնում է դրա համար լիազորված համապատասխան պաշտոնատար անձի հայեցողությանը: Վերոնշյալ նորմից չի հասկացվում, թե ինչը կարող է ազդել տվյալ անձի հայեցողության վրա: Որևէ բացատրություն այս մասին չկա: Օրենսդիրն այդպիսով ակնհայտորեն նկատի ունի ինչ-որ պայման, որի մասին դրանով հանդերձ նա չի հայտնում: Այս առումով վստահաբար կարող ենք նշել ևս մեկ պայմանի առկայության մասին, որը նշված չէ գործող քրեական օրենսդրությունում, բայց որը նշանակություն ունի քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը լուծելիս: Քրեական դատավարությունում առաջադրվող պահանջներից մեկն այն է, որ ցանկացած որոշում պետք է պարտադիր հիմնված լինի իրականում գոյություն ունեցող հիմքերի վրա, որոնք նշված են օրենքում: Դա նշանակում է, որ քրեական դատավարության ընթացքում անհրաժեշտ է ոչ միայն պարզապես հաշվի առնել համապատասխան հիմքերի առկայությունը, այլև ստուգել, թե իրականում դրանք գոյություն ունե՞ն, ինչից ելնելով էլ կարող են հաշվի առնվել: Նման մոտեցումն օրինաչափ է քրեական դատավարության համար ցանկացած դատավարական որոշում ընդունելիս: Օրինակ՝ քրեական գործ հարուցելիս քննիչը չպետք է հիմնվի լոկ հանցագործության մասին հաղորդման վրա, այլ պետք է ստուգի դա և միայն դրա հիման վրա հետևություն անի համապատասխան հանցագործության հատկանիշների առկայության վերաբերյալ, ինչը կհանգեցնի քրեական գործ հարուցելու մասին որոշում կայացնելուն: Նույն կերպ է լուծվում նաև այլ դատավարական գործողություններ իրականացնելու մասին որոշման հարցը, երբ անհրաժեշտ է ստուգել այս կամ այն տեղեկությունը կամ տեղեկատվությունը, որպեսզի քրեական արդարադատության համար նշանակություն ունեցող եզրակացություններ արվեն: Կարծում

ենք՝ նշյալ մեխանիզմը կարող է գործել ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու դեպքում: Հաշտեցման առկայությունը հարկավոր է պարզել միայն դրա կայացման մասին տեղեկությունները բավարար չեն: Նույնը վերաբերում է ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու մյուս հիմքին: Միայն հանցավորի և տուժողի կողմից այդ հանգամանքների առկայությունը արձանագրելը բավարար չէ: Պետության ու հասարակության համար կարևոր է ոչ թե ամբողջ ընթացակարգի ձևական կողմը, որը վերջնարդյունքում պետք է երաշխավորի հետագայում նոր հանցագործություններ չկատարելը, այլև դրա փաստացի, իրական լինելը: Այս առումով համապատասխան լիազորված անձը պետք է ստուգի այն փաստը, որ իսկապես վնասը հատուցվել կամ այլ կերպ հարթվել է և դրա հիման վրա ձեռք է բերվել հաշտություն՝ առավել ևս, երբ հանցանք գործած անձի և տուժողի հայտարարությունները նշյալ հանգամանքների առկայության վերաբերյալ ոչ միշտ են նշանակում, որ դա տեղի է ունեցել իրականում: Որոշ դեպքերում առկա է հարկադրանք տուժողի նկատմամբ հանցանք գործած անձի կողմից, որպեսզի տուժողը հաստատի հաշտության կայացումը, թեև իրականում հաշտություն ձեռք չի բերվել: Նույն պատկերն է նաև այլ հանգամանքների դեպքում, որոնք հանդես են գալիս որպես քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հիմքեր: Հետևաբար, ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածի նորմը կիրառելու՝ ևս մեկ պայման է հանգամանքները հաստատելը, որոնք հիմք են ծառայում տուժողի հետ հաշտվելու դեպքում քրեական պատասխանատվությունից ազատելու համար: Անհրաժեշտ է հաստատել, որ նշյալ հանգամանքներն իրականում առկա են և հաշտեցումն անկեղծ է, տուժողի և հանցավորի միջև ձեռք բերված փոխզիջումը՝ արտացոլող: Դա այն պայմանն է, որի մասին ոչինչ ասված չէ ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածում, բայց որը հաշվի է առնվում տուժողի հետ հաշտվելու կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու մասին որոշում ընդունելիս:

Այդուհանդերձ, ինչպես արդեն նշեցինք, տուժողի հետ հաշտվելու կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու մասին հարցը լուծելու համար կարևոր է հիմքերը պարզելը: Ընդ որում, ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածում նշված երկու հիմքերն էլ կարևոր են: Դրանք երկուսն էլ իրավակիրառ պրակտիկայում հարցեր են առաջացնում: Այսպես, եթե առանձնապես լուրջ հարցեր չի առաջաց-

նում այն հարցը, թե ինչ հասկանալ պատճառված վնասի հատուցում ասելով, ապա այնքան էլ հասկանալի չէ, թե ինչ է նշանակում հանցագործությամբ պատճառված վնասը հարթելը՝ առավել ևս, երբ վնաս ասելով հասկացվում է ոչ միայն նյութական և ֆիզիկական, այլև բարոյական վնասը, որի չափը որոշելը բավականին սուբյեկտիվ գործ է: Ակնհայտ է, որ պատճառված վնասը կարող է հատուցվել մեղավոր անձի գործողությունների արդյունքում, որոնցով նա կվերականգնի հանցագործությամբ վնասվածը կամ ոչնչացվածը՝ ինչպես նաև պատճառված վնասին համարժեք գումար տրամադրելով: Շատ ավելի բարդ հարց է բարոյական վնասը: Այն հարթելու համար բնավ ոչ միշտ է բավարար տուժողին որոշակի գումարով հատուցելը: Այդպիսի դեպքերում կարևոր են նաև այլ գործողություններ, որոնք պետք է կատարվեն: Դրանց շարքում են ներողություն հայցելը, ինչպես նաև այլ գործողություններ, որոնք կարող են վերականգնել տուժողի հոգեկան հանգստությունը: Թե ինչ գործողություններ են անհրաժեշտ պատճառված վնասը հարթելու համար, կոնկրետ մեղավոր անձն ու տուժողն իրենք պետք է որոշեն յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում: Գլխավորն այստեղ տուժողի բավարարված լինելն է նշյալ գործողություններից և կատարված հանցագործության հետևանքով կորցրած հոգեկան հանգստությունը վերականգնելը: Վերոնշյալ գործողությունների ցանկը մեծապես կախված է կատարված հանցագործության առանձնահատկություններից, կատարված հանցագործությունից հետո ստեղծված իրադրությունից, տուժողի անձնավորությունից, նրա ապրած հոգեկան տառապանքներից: Հանցագործությամբ պատճառված վնասը հարթելու ուղղությամբ մեղավոր անձի կատարած գործողությունների ցանկն ու գնահատականը մեծ չափով կախված է տուժողից: Այս առումով կատարված գործողությունների որակը պարզելու հիմնական չափանիշը տուժողն է: Նա է որոշում նաև նշյալ գործողությունների բավարար լինելը: Ընդ որում, տուժողը հանցավոր անձի հետ փոխզիջում փնտրելու գործընթացում սահմանում է այն գործողությունների ցանկը, որոնք կարող են բավարարել իրեն և դրանով իսկ հարթել իրեն պատճառված վնասը: Ինչպես տեսնում ենք, քրեական պատասխանատվությունից ազատելու տվյալ հիմքը այնքան էլ պարզ ու հասարակ չէ, որքան կարող է թվալ առաջին հայացքից և հատուկ ուշադրություն է պահանջում, քանի որ դրա համար կարևոր են ոչ միայն օբյեկտիվ քանակական ցուցանիշները,

● ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ № 117 2020

այլև սուբյեկտիվ չափանիշները, որոնք սահմանում է տուժողը:

Բայցևայնպես ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդված կիրառելու հիմքերի շարքում առանցքային տեղը գրավում է հաշտեցումը: Նշյալ նորմն ինքնին իր վրա է կենտրոնացնում ուշադրությունը, քանի որ անվանման մեջ գործածվում է «հաշտեցում» եզրույթը: Հաշտեցումը հանցագործության հետևանքով առաջացած կոնֆլիկտը լուծելն է՝ փոխզիջում գտնելով հանցավոր անձի և տուժողի միջև: Ընդ որում, հաշտեցումը բնավ չի նշանակում պատճառված վնասի հատուցում կամ հարթում: Իրոք, մեծ մասամբ հենց պատճառված վնասը հատուցելով կամ հարթելով է ձեռք բերվում հաշտությունը, սակայն հաշտության կարելի է հասնել նաև առանց այդ գործողությունների: Ելնելով դրանից՝ հարկ չկա վնասը հատուցելու և հարթելու հասկացությունը ներառել «հաշտեցում» հասկացության մեջ: Հաշտեցումը ընթացակարգ է և դրա շնորհիվ ձեռք բերվող արդյունք, որը իրավաբանական փաստ է և հաշվի է առնվում քրեական պատասխանատվությունից ազատելու հարցը լուծելիս: Բավականին դժվար է խոսել գործողությունների համակարգի մասին, որը կարող է կիրառվել հաշտեցման ընթացակարգում, քանի որ դա մեծապես կախված է կատարված հանցագործության բնույթից ու առանձնահատկություններից, ինչպես նաև տուժողի անձնավորությունից: Ուստի, հաշտեցման ընթացակարգը միշտ անհատական է: Այս առումով պետք է ճիշտ համարել այն փաստը, որ ՀՀ ՔՕ-ի Նախագծի 87-րդ հոդվածում չի նշվում *պարճառված վնասը հատուցելու կամ այլ կերպ հարթելու մասին*, այսինքն այն գործողությունները,

որոնք կարող են և պետք է հանգեցնեն հաշտության: Բայց և հարկավոր է հատուկ ընդգծել այն պահանջները, որոնց պետք է համապատասխանի տվյալ ընթացակարգը: Դրանք են կամավորությունը, գիտակցվածությունը, փոխադարձությունը, թույլատրելիությունը, պարտադիրությունը:

Կամավորության իմաստն այն է, որ ոչ ոք (հատկապես պետության պաշտոնատար անձանցից որևէ մեկը) չի կարող հարկադրել հանցանք գործած անձին և տուժողին հաշտվելու: Դրան նրանք պետք է հասնեն ինքնակամ, սեփական ցանկությամբ, ազատ կամահայտությամբ, ինչպես նաև դրա համար խթան պետք է դառնա քրեական օրենսդրությունը: Ուշագրավ է, որ ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքի Նախագծի 87-րդ հոդվածում ուղղակի ամրագրված է *ազատ կամահայտությունը* որպես հաշտեցման համար պահանջ:

Գիտակցվածության էությունն այն է, որ հանցավոր անձը և տուժողը պետք է գիտակցեն հաշտության հասնելու իրավական հետևանքները:

Փոխադարձությունը ենթադրում է, որ հաշտեցման կարելի է հասնել միայն հանցագործության հետևանքով առաջացած կոնֆլիկտի երկու կողմերի փոխզիջման հիման վրա:

Թույլատրելիությունն այն է, որ հաշտեցման պետք է հասնեն միայն ՀՀ ՔՕ-ի 73-րդ հոդվածում նշված անձինք: Այլ անձինք կարող են միայն օգնել այդ գործընթացին:

Պարտադիրությունը նշանակում է, որ հաշտված անձինք պարտավոր են ընդունել հաշտության արդյունքները, այսինքն՝ դրանք նրանց համար պարտադիր են:

ՆԵԼԼԻ ԱՇՐԱՖՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի
և իրավունքի ինստիտուտի հայցորդ

**ՏՈՒԺՈՂԻ ՀԵՏ ՀԱՇՏՎԵԼՈՒ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԱԶԱՏԵԼՈՒ ՀԻՄՔԵՐՆ ՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ**

Սույն հոդվածում քննարկվում են տուժողի հետ հաշտվելու կապակցությամբ քրեական պատասխանատվությունից անձին ազատելու հիմքերն ու պայմանները: Նշված հիմքով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու օրինական և հիմնավոր կիրառման համար կարևոր է օրենքով նախատեսված պայմանների և հիմքերի պահպանումը: Իհարկե, գործող օրենսդրության վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ նշված հիմքի կիրառման համար առկա են խնդիրներ, որոնք պահանջում են տեսական ուսումնասիրություն և օրենսդրական բնույթի առաջարկություններ:

Բանալի բառեր. տուժող, քրեական պատասխանատվությունից ազատել, հաշտեցում, հիմքեր, պայմաններ:

НЕЛЛИ АШРАФЯН

Соискатель Института философии,
социологии и права НАН РА

**ОСНОВАНИЯ И УСЛОВИЯ ОСВОБОЖДЕНИЯ ОТ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА
ПРИМИРЕНИЕ С ПОТЕРПЕВШИМ**

В данной статье рассматриваются основания и условия освобождения лица от уголовной ответственности за примирение с потерпевшим. Для законного и обоснованного применения освобождения от уголовной ответственности на таких основаниях важно соблюдать условия и основания, предусмотренные законом. Конечно, анализ действующего законодательства показывает, что существуют проблемы с применением этой основы, которые требуют теоретического изучения и законодательных рекомендаций.

Ключевые слова: потерпевший, освобождаемый от уголовной ответственности, примирения, основания, условия.

NELLI ASHRAFYAN

Candidate of the Institute of Philosophy,
Sociology and Law of NAS RA

**FOUNDATIONS AND CONDITIONS FOR RELEASE FROM CRIMINAL LIABILITY FOR CONCILIATION
WITH THE VICTIM**

This article discusses the grounds and conditions for releasing a person from criminal responsibility for reconciliation with the victim. For the lawful and justified application of the exemption from criminal liability on such grounds, it is important to maintain the conditions and grounds provided by law. Of course, the analysis of the current legislation shows that there are problems with the application of this basis that require theoretical investigation and legislative recommendations.

Key words: victim, exempt from criminal liability, reconciliation, grounds, conditions.